

Het bewogen leven van een dichter

Deze tekst is een bewerking van de bijdrage van Wim Rutgers ter gelegenheid van de Amsterdams presentatie van Bernadette Heiligers: 'Pierre Lauffer. Het bewogen leven van een bevlogen dichter'.

Biografische driehoeksrelaties

Overspel of samenspel tussen auteur, tekst en context? „Dat één persoon bij een ander herinneringen wenst te wekken die betrekking hebben op een derde, is duidelijk een paradox. Vrijelijk die paradox volgen is de onschuldige bedoeling van alle biografieën.” (Jorge Luis Borges)

Pierre Lauffer

In 2008 verscheen onder redactie van Rosemarijn Hoefte en Peter Meel de uitgave *Tropenlevens, De (post)koloniale biografie*, met daarin levensbeschrijvingen van personen uit het voormalige Nederlands-Indië en Suriname. De uitgave was de neerslag van lezingen die op 29 en 30 maart 2007 tijdens een tweedaags biografiecongres waren gehouden in het

Biografie Instituut in Groningen, in samenwerking met het KITLV en het Instituut voor Geschiedenis van de Rijksuniversiteit Leiden. Er kwamen in de uitgave geen bijdragen van de Nederlands-Caribische eilanden voor, want 'voor' zover de organisatoren konden na gaan, waren er op dat moment dat het congresprogramma werd voorbereid geen biografieën in voorbereiding met de Nederlandse Antillen en/of Aruba als geografisch zwaartepunt. Dat er op dat moment op Curaçao een biografie werd voorbereid over Ornelio 'Kees' Martina; Di Gallerostegp Concordiastraat, geschreven door Nolda Römer-Kenepa en er op Aruba een biografie verscheen over Gilberto François Betico Croes (1938-1986); Nos libertador cu 'determinacion', geschreven door Gloria Philomena Croes werd over het hoofd gezien: omdat ze in het Papiaments geschreven en gepubliceerd werden? Nu is de laatste uitgave meer een hagiografie dan een kritisch bibliografie, maar toch. Er waren na-

tuurlijk al wel eerder biografieën, in samenwerking met de historische personen verschenen, zoals van Fabian Badejo over Claude Watthey en van J.J. Oversteegen over Cola Debroto, maar het moet zonder meer toegegeven worden dat biografieën op de eilanden schaars zijn. Er verschenen wel eenvoudige biografische schetsen als die van Henry Coomans in Drie Curaçao schrijvers in veelvoud (1992) over Boeli van Leeuwen, Tip Marugg en Frank Martinus Anon, en van Jeanne D. Henriquez: Kórsou su mahéan pisonero (2002) en Hemayel Martina Anestroso preokupá Soseg/Worried Ancestor Rest in Peace (2010). Maar dat werk betreft slechts biografische schetsen en geen volledige biografieën. Daarom alleen al is de schrijversbiografie van Bernadette Heiligers over leven en werk van Pierre A. Lauffer bijzonder welkom.

Oversteegen en Debroto

Toen professor J.J. Oversteegen al enkele jaren aan zijn magistrale tweedelige biografie over Cola Debroto werkte, heeft hij in 1987 zijn afscheidscollege aan de Universiteit van Utrecht over 'De auteursbiografie als onmogelijke genre'. Wat bracht hem op dat moment tot dergelijke zwaarmoedige gedachten?

De biografie staat onder meer voor het dilemma van feitelijke objectief beschrijven en persoonlijk verklaren. De positie van de biografie is die van iemand die schrijft met de volledige kennis achteraf van een voltooid leven, maar desondanks moet 'beschrijven' met het zich ontwikkelende leven van het moment.

Is het oude biografisme niet meer dan het weergeven van het leven van auteurs, zonder hun werken te situeren en te evalueren, bij de moderne biografie worden leven en werk verweven, waarbij geen uitgebreide analyse en interpretatie van de teksten van de dichter worden gegeven, maar vooral de sociale kant van het werk, de organisatie van het schrijverschap in het leven en van het leven binnen het schrijverschap, aldus Oversteegen. Hij verwerpt de gedachte dat biografie en 'criticism' los staan

en werk van een auteur, geplaatst in de culturele historische en literaire context. Er is dus steeds sprake van een driehoeksrelatie: er zijn steeds drie 'partijen' die alle jaloezie om aandacht vragen: de auteur én het werk én de context van de auteur en diens werk. Hoe breng je dat in evenwicht? De onderlinge relaties zijn of ontgezegd, maar de aard en functie van die relaties zijn moeilijk vast te stellen. Hier wordt de biografie van de middelaars tussen jaloezie partijen tot koördinerend.

Hij werpt meer vragen en problemen op, zoals wat te doen met de keuze van de talrijke feiten die zich ophopen? Wat is de relevantie van die gegevens ... wat doet de biografie met parafarmalia en met relatieve belang daarvan? Oversteegen sprak in dit verband in zijn afscheidscollege over 'sleutelkennis' ('zie ook: *De Gids* 151; 1988; 347-356; 347)

Een goed biografie beschikt ook over een gezonde vorm van verstandige zelfcensuur.

Laten we Oversteegen nog even volgen op zijn zoektocht naar de kern van een leven, en 'hoe maken wij die los uit de onverbiddelijke voortgang van de tijd. Het leven is misschien niet werkelijk een eenheid, maar de levensbeschrijving wel, om twee redenen: het is een neerslag van de unificerende waarneming, en het is een tekst. Daarom bevat een biografie altijd de feiten en de samenhang daartussen.

Is er sprake van tegenspraak of ogenschijnlijke tegenspraak tussen leven en werk, de particuliere en de publieke persoon, de mens en de auteur. De visie die zich opdingt op persoonlijkheid en werk zal als rode draad door de biografie herkenbaar - moeten - zijn.

Zo wordt de biografie tot een dialoog van de biografie met de auteur, een wisselwerking tussen het specifieke werk van een

Bernadette Heiligers tijdens de presentatie afgelopen zondag van haar biografie over Pierre Lauffer. FOTO'S WEBSITE CARAIBISCHLETTEREN - MICHEL VAN KEMPEN

van elkaar. Een goede biografie moet ook een goed criticus of wetenschapper zijn. Juist omdat de biografie niet de werken uit het leven kan afleiden of omgekeerd, maar een diepere relatie tot stand moet brengen tussen die ongelijksortige gegevens, die toch uit één bron stammen, moet hij in staat zijn zelfstandige interpretaties te leveren.

Hij werpt meer vragen en problemen op, zoals wat te doen met de keuze van de talrijke feiten die zich ophopen? Wat is de relevantie van die gegevens ... wat doet de biografie met parafarmalia en met relatieve belang daarvan? Oversteegen sprak in dit verband in zijn afscheidscollege over 'sleutelkennis' ('zie ook: *De Gids* 151; 1988; 347-356; 347)

Een goed biografie beschikt ook over een gezonde vorm van verstandige zelfcensuur.

Verschuivingen

De 20e eeuw heeft in de literatuur de verschuivingen gezien van de auteur, naar de tekst, naar de lezer, naar de context - maar is de laatste jaren naast andere benaderingen ook weer terug bij de auteur en de relatie tussen leven en werk.

Sinds in de loop van de 20e eeuw het 19e eeuwse biografisme dat causale verbanden zocht tussen leven en werk en omgekeerd - waarbij de auteursgegevens domineren en het werk verwaarloosd werd / in de ban gedaan werd en de literatuurwetenschap zich beperkte tot de analyse en interpretatie van de tekst en niets dan de tekst was de biografie als

genre ten dode opgeschreven. Maar de aandacht in de laatste decennia steeds sterker worden aandacht voor de context heeft ook de auteur als schepper van het literaire werk weer terug in beeld gebracht op basis van het voortschrijdend inzicht dat een veelzijdige benadering van literaire teksten in hun relatie tot de auteur, tot de lezer en hun relatie met de cultureel historische en literaire context voorwaarde is. Samenstel is geen overspel.

Tot slot

Geen biografie is ooit definitief als dialoog met een auteur, met zijn teksten en de eigen inzichten van de driehoeksrelatie tussen auteur, tekst en context. Is Bernadette met haar biografie in dit spanningsveld geslaagd? Ik zou zeggen: oordeel zelf door het boek te kopen en te lezen... het is de moeite meer dan waard.

Bernadette Heiligers: *Pierre Lauffer. Het bewogen leven van een bevlogen dichter* Fundashon Pierre Lauffer 2012

De Fundashon Pierre Lauffer heeft onlangs de laatste gedichten van Lauffer gepubliceerd en een kalender.

Pierre Lauffers laatste gedichten in prachtuitgaven herdrukt

'Belangstelling voor taal bleef Lauffers leitmotiv gedurende zijn hele leven.' (Sidney M. Joubert) De Curaçaose dichter/ schrijver Pierre Antoine Lauffer (1920-1981) toonde al op jonge leeftijd belangstelling voor taal, schrijft Sidney M. Joubert, Voorzitter van de Fundashon Pierre Lauffer, in zijn introductie tot de vijftalige uitgave Na final di kaminda, waarin de bekende laatste acht gedichten van de dichter zijn gepubliceerd, gevolgd door vertalingen daarvan in het Nederlands, Engels, Spaans en Portugees. Het zijn de talen die Lauffer in verschillende fasen van zijn leven alle na aan het hart lagen: het Nederlands als schooltaal en de taal van talrijke door hem geschreven krantencolumnen, het Spaans als dominerende cultuurtaal in zijn jeugd, het Engels dat hij begin jaren zestig intensief bestudeerde als experiment voor een nooit voltooid roman en ten slotte het Portugees als de taal van zijn tweede vrouw. Maar het Papiaments was en werd de taal waarin hij zijn hele leven experimenteerde en publiceerde, wat hem terecht de naam van Curaçaose nationale dichter heeft opleverde, volgens Sidney M. Joubert 'een van de grootste literatoren die de wereld van het Papiaments heeft gekend'.

Het achttal gedichten kan als een cyclus gelezen worden, waarin de tegenstelling tussen de jonge jaren en het ouder worden centraal staan. Een thema dat tot leidmotief van het hele achttal wordt. Het derde, felle gedicht wijkt af van de overige en begint met 'Fada mi te' in het Nederlands zwak vertaald als 'Ik ben moe'. 'Mira grandinina di bo país / ta dijòdjen nan propio porkeria / kita pluma fo'i bo lomba / te laga bo plan bari.' De Nederlandse vertaling luidt: „Zie hoe de groten van je land / zich in hun eigen zwijnerij verlustigen / en alle veren uit je schouders trekken / tot je kaal gepukt bent" in de Engelse vertaling zijn de oorspronkelijke vier verzen verdeeld over acht regels: „Look at the leaders / of your country / wallowing / in the mire / of their own making / plucking feathers / from your back / until you've nothing

left." In tegenstelling tot de overige 'ik-gedichten' is hier van een aangesproken 'je-persoon' sprake en maakt de betrokkenheid op het eigen leven, zoals in de overige gedichten, plaats voor scherpe maatschappijkritiek.

Mijn favoriete gedicht is het vierde, waarin op allegorische wijze het leven beschreven wordt: aan de hand van het consequente beeld van een schipper en zijn schip dat met zijn verrotte masten, kapotte helmstok en versleten touwenwerk, nog op de laatste reis vóór wij de haven binnen zullen wij bezwipen op hoe weinig wind wij kunnen varen: „Ma djijs promé nos drenta haf / nos dos lo proba / den nos último kareda / ku ki poko biento nos por nabega."

Het leven is voorbij en wat rest is de niet te betuigen nostalgie en de onvermijdelijke berusting dat het einde naderd. In dit achttal gedichten heeft de dichter definitief zijn zelf zonder franje of pose blootgelegd: nog eenmaal een creatieve explosie en dan is ook dat voorbij.

Behalve dat het zeer de moeite waard is de gedichten op hun inhoud en thematiek te lezen, kan deze bundel met zijn viervoudige vertalingen ook als laboratorium fungeren voor een studie naar vertaalpolitiek, waarbij opvalt dat de vertalers zich soms vrijheden hebben toegeestaan, waarbij Nydia Ecury met haar Engelse vertaling het verst is gegaan door bijvoorbeeld een eigen verzen- en strofe indeling toe te passen. Zo werd het zevende gedicht dat in het Papiaments twaalf versegels in één strofe kent, tot vier strofen omgewerkt met niet minder dan 26 verzen. In het vierde gedicht „Mi golét su belanan bolá di biento / ta kapiando yend di brio / p'e por yega porta di sosiegú" wordt het woord 'sosiegú' tot 'peace' in de vertaling: „My schooner / its sails billowed out by the wind / its bally tacking / to arrive / at the port / where peace resides." In de Nederlandse vertaling luidt het tweede vers: „legt dapper bij op woeste golven." „Mi barku molostá" wordt in Nederlandse vertaling 'Mijn schip is moe'. Het vertalen van deze gedichten was een kwestie van afwe-

gen en compromissen sluiten, zoals elke vertaling, omdat behalve bij de Engelse vertaling door Nydia Ecury alle gedichten kennelijk het resultaat zijn van in de verantwoordelijkheid genoemde twee of zelfs drie gezamenlijke vertalers.

Een tweede uitgave van de Fundashon Pierre Lauffer betreft een jaarsdagkalender met daarin een maandelijkse illustratie door Philip (Fifi) Rademaker en een gedicht door Pierre Lauffer, uiteraard in het Papiaments met daarbij een Nederlandse vertaling door diverse personen. De kalender bevat gedichten uit diverse bundels van Lauffer. Niet minder dan drie gedichten zijn uit de laatste cyclus van acht gekozen, waarbij het opvalt dat er soms kleine vertaalfwijkingen zijn met de gedichten in 'Na final di kaminda', zoals 'Maar vlak voordat wij de haven binnen zullen' wordt in de kalender 'Maar vlak voordat wij binnenvaren / in de haven'. In het vijfde gedicht wordt 'Zing mij een lied over de vroeger / om mijn eerdere woord op te fleuren' op de kalender 'Zing mij een lied van vroeger / opdat ik bloei kan geven aan mijn opdat ik moet'. Het waarom van deze varianten is me niet duidelijk. Als de ene versie de voorkeur verdient, gebruik je die toch voor beide uitgaven?

De bundel 'Na final di kaminda' en de jaarsdagkalender zijn, zoals Pierre Lauffer zonder meer verdient, in een prachtige vorm uitgevoerd, waardoor ze ook uiterlijk een postuum eerbetoon aan de dichter zijn.

De Fundashon Pierre Lauffer heeft de laatste jaren heel wat werk van de dichter op nieuw gepubliceerd. Resten nog de talrijke Nederlandstalige columnen en verhalen die aan het begin van de jaren zestig in onder meer de *Amigoe* zijn verschenen.

Pierre Lauffer: *Na final di kaminda*. Fundashon Pierre Lauffer 68 pagina's ISBN 978 99904 1 584 1

Verjaardagskalender / Kalender di hasiment'í aña Fundashon Pierre Lauffer Illustraties: Philip (Fifi) Rademaker

Wim Rutgers tijdens zijn voordracht in een uitverkocht Amsterdams theater Podium-Mozaiek.

Root Papiaments- en Lauffer-propagandiste en vertaalster Lucille Berry-Haseth.